

Pero Topljak, Legenda o picokima, crtež, 1980.

Zdravko ŠABARIĆ

Galerija Stari grad Đurđevac

LEGENDA O PICOKIMA - INSPIRACIJA I LIKOVNI IZAZOV

Vizualizacija đurđevačke pučke predaje

Kulturno - zabavna manifestacija Legenda o Picokima u prošloj je 2008. g. na primjeren i jedinstven način obilježila 40. obljetnicu okitivši se europskom titulom turističke izvrsnosti - EDEN. Tako su narodna predaja, cjelokupna manifestacija i sam grad Đurđevac službeno postali dio europske kulturne baštine.

Kada je riječ o scenskom uprizorenju Legende o Picokima obično se utvrđuje 1968. g. kada je organizirana prva inscenacija na autentičnom prostoru oko utvrde pod nazivom "Napad Turaka na Stari grad". Bila je to neobična i nepredvidiva avantura s poprilično odvažnosti obzirom da za takvu predstavu nije bilo primjera, a niti dovoljnog iskustva. Ipak, samouvjereni skupina Đurđevčana iz redova prosvjetnih djelatnika, gimnazijalaca i građana krenula je u ovakav izazov i – uspjela. Dakako, pritom nisu ni sanjali da će jedna takva nepretenciozna priredba postati kroz neko vrijeme kulturološki i turistički fenomen, dospjevši u sam europski vrh. Bilo je kroz cijelo to vrijeme i spoticanja i padova i traženja novih rješenja koje su određivali organizacijski dosezi i materijalne mogućnosti.

Turkovićeva legenda

Vizualizacija ove podravske legende ima svoj točno utvrđeni datum. Međutim, ako vizualizaciju Legende o Picokima shvatimo u širem smislu, onda kronološku granicu možemo pomaknuti za nekoliko godina unatrag. Za takvu tvrdnju postoji i materijalno pokriće u slikarskom opusu đurđevačkog (i virovskog) slikara Josipa Turkovića (1936 . – 1982.).

Cjelovitiji opus na ovu temu prikazan je na izložbi u Gradskoj knjižnici – Galeriji Ex libris u Đurđevcu u lipnju 2008. godine pod naslovom "Legenda u legendi". Turković je rođen u đurđevačkom predjelu Peski gdje je još kao dijete slušao priče o turskim "zulumima", ali i o hrabrosti i domišljatosti Picoka. Sva-

Josip Turković, 1964. Legenda o Picokima, ulje na platnu

kodnevno je iz svojeg doma gledao tu povijesnu utvrdu. Zajedno s ostalim vršnjacima s puno dječачke mašte oživljavale su se strašne priče. Bilo je tu juriša na utvrdu, borbi s okrutnim neprijateljem, pobjeda i poraza... Kasnije, kao slikar, čuvar i baštinik zavičajne prošlosti, nerijetko je crtao ponositog pijetla ili raščerupanog netom ispaljenog iz topa. Crtao je i staru utvrdu, neprijatelje – Osmanlije i “Đuroke” - đurđevačke branitelje.

Godine 1964. naslikao je značajno djelo na ovu temu. Riječ je slici u tehnici ulja na platnu, veličine 75,5 × 94,5 cm, danas u vlasništvu koprivničke Podravke. Iste godine u travnju, slika je izložena na njegovoj trećoj samostalnoj izložbi u Koprivnici. Glavnu pozornost javnosti zaokupila je upravo ova slika, ne samo kao viđenje poznate priče, nego i kao zanimljivo likovno tumačenje podravske teme. Kompozicija je tipična “turkovićevska”: u prvom planu tri izbezumljena Turčina, među koje pada ispaljeni pijetao iz utvrde koja je smještena u gornjem desnom uglu slike. Ovu scenu Turković je ponovio i na dvorišnom zidu roditeljske kuće u Đurđevcu, ulica Matije Gupca 63, (danas u vlasništvu obitelji Vidaković). Freska je veličine 120 × 140 cm i gotovo je identična slici iz 1964. g., što bi moglo odrediti i vrijeme nastanka. Ovakav prizor često se javlja na kasnijim radovima na temu Legende o Picokima. Jedan od takvih je i njegovo najpoznatije djelo iz 1969. g., ulje na platnu 120 × 400 cm, (veću je sliku naslikao 1974. g., Podravski pivari, 170 × 600 cm). Slika je naručila đurđevačka “Sloga” i postavljena u restoranu “Picok”, da bi potom bila preseljena u novi istoimeni hotel. Nakon stečaja tvrtke Picok i preventivne zaštite Ministarstva kulture RH, sliku je 2006. g. otkupio Grad Đurđevac i danas se nalazi u Gradskoj vijećnici. Za razliku od prethodno spomenute slike s plošnim, stiliziranim likovima i bez psihološke odre-

Siniša Milašinović, fotografija scenskog prikaza Legende o picokima

đenosti, ovu karakterizira upravo psihološka obrada likova u turskom taboru, raspoređenim u prvom planu cijelom širinom slike. Zanimljivo je da Turković, bez obzira na svoja likovna kretanja i odmaka od tradicijskog slikarstva, nikada nije zaboravio akcentirati svoje porijeklo, zavičaj i Legendu o Picokima. Pojavljivat će se barem detalj – znak pijetla ili đurđevačka utvrda (prikazana uvijek s istočne strane) čak i na motivima sasvim druge konotacije. To je i razumljivo ako spomenute simbole, a i mnoge druge znakove, shvaćamo metaforički. Urođeni temperament i kerempuhovsko podbadaње duhovitim dosjetkama, satiričkim upadicama, znao je često ukomponirati u sadržaj slike. Ta sprega slike i teksta najčitija je u ciklusu *Zemlja Picoka*, nastalom 1980. g. za uređenje interijera hotela Picok. Svi događaji odigravaju se kao u nekom hirovitom kovitlacu, prepunom čovjekolikih stvorenja. Slutnja je to nekih mučnih vremena u kojima će carevati mržnja, a idilična slika ostati kao lijepa uspomena. Pijetao je ovdje i glavni protagonist i povijesni vodič. Važnost tog pernatog stvora u ljudskoj povijesti je nemjerljiva, od biblijskog vremena do današnjih dana. Zbog toga ga Turković, valjda kao jedini čovjek na ovom svijetu, odlikuje zlatnom medaljom. Iskazuje to i na jednoj slici iz spomenutog ciklusa u kombiniranoj tehnici na kartonu, veličine 100 × 135 cm. Preko cijele slike prostire se ponositi šareni pijevcina s kolajnom oko vrata, a svjetina kliče u njegovu čast „Živio pevec!”.

“Na posljednjim kartonima u hotelu “Picok”, sve je zalebdjelo, poletjelo, zavrtjelo se i razvijorilo, kao na pokvarenoj sajamskoj vrtešci u potresenom kaleidoskopu. poput kakvog imaginarnog pauka, obdarenog strahovitim vidovitošću, slikar je iz nove, lebdeće perspektive, zabilježio košmarnu poemu o svijetu koji traži svoj ekvilibrij, opasno poljuljanom svijetu bez stvarnih uporišta”. (Božica Jelušić)

Na ovaj ciklus nadovezuje se i grafička mapa "Podravina zemlja Picoka" tiskana 1980. g. Kaotične skupine ljudi smješta u oblik križa, prepleće ljude i životinje, stiska se svjetina tražeći spas u molvarskoj crkvi, plešu coprnice, bijesni Turčini smišljaju kako osvojiti Stari grad, na prošćenju pri Rožalije plešu bludne žene i pohotni muškarci, konji i ribe, nadlijeću anđeli – sve u nekom nekontroliranom kretanju. Čini se da samo slikar shvaća ovu kaotičnost i zabrinut traži spas iza netom dovršene slike svete.

Turković je bio naprosto opsjednut Legendom, imajući pritom stalnu potrebu govoriti o njoj. Nije mu bio dovoljan samo slikarski iskaz, nego je i aktivno sudjelovao u osmišljavanju scenskog uprizorenja, pa i cjelokupne manifestacije. Napravio je i korak dalje napisavši potkraj života, krajem 1981. godine, svoje viđenje Legende u obliku scenarija. U stvaranju Legende o Picokima i njenog današnjeg značaja kao nacionalne kulturne vrijednosti, Josipu Turkoviću pripada nedvojbeno istaknuto mjesto zaslužnog utemeljitelja, promotora, prije svega kao kreativnog praktičara.

Legenda na drugačiji način

Scensko uprizorenje Legende potaknulo je i nekolicinu drugih podravskih autora da pokažu svoje likovno tumačenje. U tome su se većim ili manjih uspjehom okušali *Ivan Tomerlin, Pero Topljak, Zdravko Šabarić, Marko Matkov, Ivan Jendrašić Mandrake, Ana Bocak, Đuro Zvonar, Marija Valter, Đuro Janči, Josip Legradi, Dragutin Bešenić, Vladimir Mlinjarić, Hrvoje Baltić, Andreja Živko* i dr. Među brojnim radovima ovdje valja istaknuti Ivana Tomerlina, dvometarsku skulpturu u drvu postavljenu u javnom prostoru središta grada Đurđevca.

Godine 1969. održana je u Đurđevcu umjetnička kolonija koja je okupila 31 slikara i kipara iz Hrvatske. Tom prilikom napravljeno je nekoliko zanimljivih radova kao nove likovne vizije Legende o Picokima. Većina tih radova danas se nalazi u postavu zavičajnog fundusa Galerije Stari grad. U ovoj zbirci pored raznorodnih i vrijednih primjeraka suvremene umjetnosti nalazimo tematske radove nešto drugačijeg likovnog promišljanja. Tu ćemo naći pomalo neobično ulje na platnu zagrebačkog slikara *Mate Jurkovića* pod nazivom Obožavanje pijetla, s erotskim aluzijama i ženskim nagim tijelom u prvom planu. Svoje viđenje dao je i pokojni slikar *Petar Grgec* u akvarelu i *Nenad Petronio* iz Bakra u tehnici ulja na kartonu. Osječki kipar *Siniša Tešankić* izradio je skulpturu u drvu - Legenda, *Darko Varga* skulpturu istog naziva u terakoti, *Tomislav Pavletić* iz Rijeke skulpturu u kamenu i drvu, *Vladimir Voćanec* reljef u bakru Pjesma o Legendi. U stalnom postavu Galerije Stari grad nalazimo i skulpturu u drvu *Đure Zvonara* s prizorom ispaljivanja pijetla iz topa. Mlada đurđevačka slikarica *Andreja Živko*

dala je svoje likovno promišljanje, drugačije od uobičajenog, na granici apstraktnog ekspresionizma, a Hrvoje Baltić, ak. slikar iz Budrovca prikaz bitke ispred utvrde tumači kroz kubističke forme. Riječ je o sasvim novim i originalnim rješenjima vizualizacije stare narodne predaje.

Tematske izložbe – veliki izazov

Krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća Legenda prerasta u trodnevnu manifestaciju s nizom kulturnih, zabavnih, sportskih i gospodarskih programa. Među najznačajnije spadaju likovne izložbe, prije svega tadašnjeg Likovnog udruženja Đurđevac osnovanog 1976. g. Praksa ove udruge bila je organizirati godišnju smotru radova članova u domicilnom galerijskom prostoru utvrde Stari grad i to baš u vrijeme održavanja Picokijade. Da bi izložba bila što više u duhu manifestacije, upućivan je apel izlagačima da se izloženim radovima što više primaknu temi. Dakako da je sugestija bila za mnoge prilično zahtjevna i veliki likovni izazov. Pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da su članovi Udruženja bili pretežito amateri bez formalne likovne naobrazbe. Svaki je slikar ili kipar temu prilagođavao likovnom dosegu i rijetki su se dotakli onih poznatih scena s mnoštvom kakvih ima u samoj izvedbi. Stoga su rješenje nalazili uglavnom u naznakama, prisposodljivoj simbolici: pijetao, top, utvrda. No, bez obzira jesu li takvi radovi u vrijednosnoj valorizaciji ostali na razini pokušaja ili iznad toga, oni su u svakom slučaju promotori Legende o Picokima daleko izvan lokalnog okvira. Sjetimo se da je to bilo vrijeme afirmirane naivne umjetnosti. Domaći i strani trgovci i galeristi, pa i namjernici, "hodočastili" su Podravinom u potrazi za novim slikarskim talentima nailazeći i u ovaj grad. Sasvim je sigurno da dio radova s ovom tematikom je našao mjesto na zidovima galerija ili privatnih zbirki diljem Europe i svijeta. Kroz te radove mnogim je znanim i neznanim ljubiteljima likovnih umjetnosti to bilo i prvo upoznavanje s Legendom o Picokima. Iz tog je razloga značaj likovnih prezentacija je neprijeporan i nezaobilazan, tolerirajući pritom i poneki već spomenuti skromniji likovni doseg.

Prošle godine pokrenuta je inicijativa da se vizualizacija Legende kroz umjetničko djelo aktualizira i to samo kroz djelovanje lokalnih autora pa i šire, računajući pritom na sugeriranje teme na likovnim radionicama ili pak izlagačkim pozivom. Ova nakana ostvarena je i konkretizirana retrospektivnom izložbom uz Legendu o Picokima 2009. u izložbenom prostoru Doma kulture u Đurđevcu na kojoj su izloženi radovi 22 spomenuta slikara i kipara iz cijele Hrvatske. Poštujući isto tako tradiciju likovnog izražavanja najmlađih, organizator ovih priredbi Centar za kulturu, na izložbi su postavljeni i dječji radovi nastali na dosadašnjim radionicama.

Hrvoje Baltić, Legenda o picokima, ulje na platnu, 2008.

Podravska legenda – priča za djecu i odrasle

Nedugo nakon prvog uprizorenja Legende o Picokima, dvojica Koprivničanaca *Zlatko Imbriovčan* i *Josip Povrženić* napravili su 1970. g. zanimljiv strip pod nazivom Picoki, koji, nažalost, nikada nije objavljen. Naime, na jednom natječaju beogradske izdavačke kuće Politika, strip je nagrađen i trebao je biti objavljen u nastavcima. Međutim, zbog požara u zgradi nestali su originalni crteži. Autor stripa sačuvao je preslike, koje bi uz određenu tehničku prilagodbu bilo zanimljivo objaviti.

Na temu Legende izdane su i dvije slikovnice. Prva je *Podravska legenda* koju je na tekst *Dubravka Horvatića* ilustrirao *Josip Turković* u izdanju Mladosti (1979.). Druga slikovnica pojavljuje se 2003. godine u izdanju Gradske knjižnice Đurđevac. Autorica teksta je *Mirjana Lichtner Kristić*, a ilustracije je izradio *Zdravko Šabarić*. Zanimljiva glazbena priča za djecu *Izgubljeno more* također se vezuje uz slavnu Legendu. Napisao ju je i uglazbio *Davor Jendrašić*, a ilustrirao *Đuro Janči*.

Legenda o Picokima zanimljiv je likovni izazov i za najmlađe. U tom smislu svake se godine u sklopu manifestacije Legenda o Picokima održava likovna priredba pod nazivom Mala crtana Picokijada na kojoj djeca predškolskog uzrasta (djeca Dječjeg vrtića Maslačak) i nižih razreda osnovne škole okupljenih u radionici dječjeg odjela Gradske knjižnice, crtaju na zadanu temu uz pomoć mentora, a to je obično jedan slikar ili likovni pedagog. Valja se ovdje prisjetiti da su ranijih godina djeca osnovne škole također sudjelovala u likovnoj vizualizaciji Legende o Picokima i to crtajući na asfaltnoj prometnici u središtu grada.

S nešto drugačijom vizualizacijom Legende godine 1998. pojavljuje se još

Zdravko Šabarić, *Legenda o picokima*, ulje na platnu, 2000.

jedna udruga. To je Foto-kino klub Drava iz Đurđevca koji je i inače svojim aktivnostima obogatio kulturni život grada i afirmirao fotografiju kao jednakovrijedan umjetnički medij. Godinama đurđevački fotografi, pa i oni iz drugih sredina i udruga, redovito svojim objektivom prate atraktivne priredbe kojih ima u ta tri dana u izobilju. Snimljeno je tako bezbroj izvrsnih fotografija među kojima otkrivamo i niz vrlo zanimljivih umjetničkih radova. Neke od ovih fotografija obišle su čitav svijet, kroz međunarodne izložbe, a još više putem novog medija – interneta.

Bez obzira jesu li nastala zbog profesionalnih potreba ili likovne znatiželje, neke fotografije đurđevačkih autora često se pojavljuju u raznim medijima. Riječ je o radovima Krunoslava Heidlera, Željka Cara, Mate Zemana, Zdravka Šabarića, Josipa Tomice, Siniše Milašinića, Olge Dokić i dr. Pridodamo li tomu amaterske i profesionalne video zapise (koji bi se uz određene estetske preinake mogli odrediti i urediti kao umjetnička djela kraćeg filma, zatim prikazati u drugačijoj teatralnoj inačici kakvih je pokušaja bilo, te svemu tome pridružiti glazbeni i literarni izričaj), možemo govoriti o narodnoj predaji s povijesnim uporištem koja je u posljednjih četrdesetak godina bila stalno nadahnuće generacijama, piscima, slikarima, glazbenicima, redateljima, etnologima, povjesničarima, bez obzira na relativnu jednostavnost priče.

Ali upravo u toj jednostavnosti krije se sva lucidnost, domišljatost, strpljivost i hrabrost podravskog čovjeka. Te urođene vrline temelji su njegove opstojnosti, nekada davno kao i danas.